

Teâđ ouddpeâmmast puârrsid da huõltee'jid

Šiõgg puârraz le'be huõlteei!

Leä'p noorrâm tu'nne teâđaid ouddpeâmm miârktõõzzâst päärnže, ouddpeâmm tåimmam-maallâst da riâšsmõõžžâst di ouddpeâmm alttumšest. Looppâst lij vuä'nkõs õ'htekeässmõš ouddpeâmmast vuä'pstei laa'jjin da ä'sški'rjin.

Mätt'tõshalltõs lij raajjâm tän teätpta'kaat õhttsažtuâjast mätt'tõs- da kulttuurministeria, sosiaal- da tiõrvâsvuõttministeria di Tiõrvâsvuõđ da pue'rrvâajjam stroi'tlin.

Päärnast lij vuõiggâdvuõtt ouddpiõmmu

Ouddpeâmm lij 0–6-ekksaid päärnaid ta'rjjeem plaanlaž da täävtõõzzlaž tåimm'mõš. Ouddpeâmm lij päärna vuõiggâdvuõtt da tõn vääžnmõs tuâjjan lij tuõrvvâd päärna šõddmõõžž, ouddnummuž, mättjummuž da pue'rrjie'llem õhttsažtuâjast puârrsivui'm. Huõltee'jin lij vuõss-sâjjsaž vasttõs päärnai šõddummšest, da ouddpeâmm oudd tue'rj tän šõddeemtuõjju.

Ouddpeâmm lij pie'kk lää'dd škooultõsriâžldõõgg. Ouddpeâmm tuâjjan lij viikkâd oudâs päärna čõõđ äiggasaž mättjummuž di škooultõsnallšem tää'ssäärv čõõđ viikkmõõžž. Ouddpeâmm tu'tkkeet jiânna da tõn leät ooduum aktiivlânji tu'tkkeemtiõttu vuâđdõõvee'l. Tu'tkkummuž põ'hte õlmma, što ouddpeâmmast liâ jiânna miõttlõs vaaiktõõzz päärnže di suâvlaž vaaiktõõzz õhttsažkâdda. Ouddpeâmmilakka vuâđdõõvee'l mainstet ân'jõžääi'j ouddpeâmmast pei'vvhâaid sâjja.

Ouddpeâmm on inklusiivlaž, mii miârkat tõn, što juâkksaž päärnaž vuäžž vuässõõttâd tåimm'mõšše jiijjâs vue'lğgẽmsõõ'jin. Ouddpeâmmast ââ'net huõl tõ'st, što päärnaž tåbddd, što son kooll jiijjâs jou'kke, nu't mâta son lij di joouk vuâzzli'žžen. Sme'llkââ'ttee'l päärna da uu'dee'l su'nne vuei'tlvažvuõđid o'nnstummuž tobdlmid tue'rjet päärna miõttlõs monkaart ouddnummuž.

Ouddpeâmm mättjemfi'ttjõs vuâđđââvv jorddmõšše, što päärna mättje õõutsââ'jest jee'res oummuivui'm da pirrõõzzin. Jou'kke kuullmõš da taaurõõžž liâ päärnže vääžnai. Vuässadvuõđ, õõutverddsazvuõđ, tää'ssäärv da õhttsallašvuõđ vuâđđjurddi vuä'pste ouddpeâmmast tue'rjjeem tuâj. Tai vuâđđjurddji mie'ldd juõ'kk päärna jorddmõõžžid, vuâinlmid da jurddjid ku'vddlet da päärnain lij vuei'tlvažvuõtt vaaikted jiijjâs a'rgge õhtnee aa'sšid. Ouddpeâmmast uu'det äärv õhttsažkââ'dd da pirrõõzz kulttuursaž, kiõll'laž da kiõčẽmõšnallšem määngghämmsažvuõđ. Ouddpeâmm on åaskvažnalla, kiõčẽmõšnalla da peällõkpoliittlažnalla jiõčẽnaž tåimm'mõš.

Päärna kiõl ouddnummuž da ouddpeâmm mätt'temkiõl mättjummuž tue'rjet ouddpeâmmast määngbeällsânji. Kuei't- da määngkiõllsa päärna vuei'tte mainsted da ââ'nned jiijjâs jie'nnkiõl ouddpeâmmast, da seämma poodd sij mätt'tâ'tte ouddpeâmm mätt'temkiõl.

Ouddpeâmm riâžžât lää'ddkiõ'le, ruõčckiõ'le da sää'mkiõ'le. Ouddpeâmm vuei'tet riâžžât še romankiõlin, da sie'vvemkiõl taarbseei päärnže riâžžât ouddpeâmm sie'vvemkiõlin. Lââ'ssen kâ'dd le'be privatt ouddpeâmm vuäitt ta'rjjeed kuei'tkiõllsaž ouddpeâmm le'be kiõll-laaug.

Ouddpeâmmast tåimm'mõõžž kõskkpääi'kest lij päärnaž: päärna taarb, raavâsvuõđ da su'nne miõllsaž hâam. Ouddpeâmmast tuâjjlažkâ'dd veekk oudâs päärna miõlkeässmõõžž mättjummuš da oudd mättjummuš suâvlaž õudldõõzzid. Ouddpeâmm tuâjjlažkâ'dd rääjõ õõutsââ'jest päärnaivui'm pirrõõzz, ko'st päärna vuei'tte tåimmad vuässli'žžen da aktiivlaž tåimmjen. Päärna di päärnai puârraz da huõlteei vää'ldet mie'ldd tåimm'mõõžž plaanummša, čõõđ viikkmõšše da ärvvtõõllmõšše päärnaid da puârrsid suâvlaž naa'lin.

Ouddpeämm táimm'mõš vuáddááv siõrrmõ'sše, da siõrrmõõžžin lij miárkteei rool pärnai pue'rrjie'llem, mättjumuž da vuárrvaiktõõzz oudásviikkõõžžast. Ouddpeämmast pärnai harjtá'le jooukást táimm'mõõžž õõutsáá'jest taaurõõžživui'm da äärvast äännmõõžž nuu'bbeež ool. Jooukást táimmam poodd pärnai vuážža tobdlmid jooukást äárrmõõžžast di harjttá'le pue'rr naa'lid da täaidaid, mä'htt nuu'bbivui'm tááimat da mákam õhttsaž vuákkõõžžid jooukást jää'kket. Ouddpeämmast cõõggát keeu'summuž mätt'tõõdee'l täid vääžnai sosiaal'laž täaidaid. Keeu'summuž cõõgmõõžžast doomivui'm tue'jjeem õhttsažtuájain lij samai jõnn miárktõs.

Ouddpeämmast pärnaivui'm harjtõõlât tobsted, õõlmtõõttád da sie'ttet tobddjid. Toobdtääid liá jiõõctobddmõõžž da siõgg miõlltiõrvâsvuõđ vuáđ. Še pärnai matemaattlaž, liikkeemnalšem da jee'resnalšem õõlmtummuž täaid harjnná'vve. Ouddpeämmast tu'tkkeet pirr äárrai maai'lm da tobdstõõđát pärnai á'lddpirrõ'sse da á'lddõhttsažkádda.

Päarnast lij vuõiggádvuõtt suu taarbšem tuárjja ouddpeämmast

Ouddpeämmast juákkasast päarnast on vuõiggádvuõtt mättjumuž, ouddnummuž da pue'rrjie'llem tuárjja. Päarnže uu'det tue'rij suu individuaal'laž taarbi mie'ldd pie'kken joouk táimm'mõõžž. Tuájlažkáá'dd tuájjan lij u'vdded päarnže suu taarbšem tue'rij suávlaž tue'rij maalli veákka. Pärnai tue'rij vuei'tet u'vdded lue'žžjee'l nu't takainalla, láá'zztumnalla gu spesiaal tuá'rjjen.

Tue'rij uu'det vue'lõõgmsáá'jjen pärnai jiijjás jooukást, leša taarbšeen tue'rij vuei'tet viikkád cõõđ še u'ccjooukást le'be spesiaaljooukást. Tue'rij cõõđ viikkõ'sše vuei'te õhttned ouddmiárkkân ouddpeämm spesiaalu'čtee'l mätt'tõõžž da konsultaatio, jee'resnalšem ouddpeämmast taarbšem veá'kkneävvai äännmõõžž le'be vie'kkummuž pärnai taarbšem vuõ'jjin. Jos pärnaž taarbaš ouddnummuž, mättjumuž da pue'rrjie'llem tue'rij vääras mängg tue'rij maall, koid viiggát cõõđ mie'rrkõõski le'be juátkkjee'l, tue'jjeet päarnže su'nne u'vddem tue'rjest pue'ruum le'be jiijjásnalšem tue'rij tu'mmstõk le'be tu'mmstõk tuá'rjkkääžžkõõžžin.

Ouddpeämm tuájlažkáá'dd láá'ssen še huõlteei le'be sosiaal- da tiõrvâsvuõttuõl á'sstõbdi, ouddmiárkkân vuápstõõgg tiõrvâsvuõttuõl'ddjeei le'be dáhttar vuáitt tue'jjeed alttõõžž päarnže su'nne u'vddem tue'rjest ouddpeämmast. Ouddpeämmast riáššám tue'rij vääras ij taarbâž á'sstõbdiicálm. Õhttsažtuáj sosiaal- da tiõrvâsvuõttuõl kääžžkõõžž, máta mainstem- le'be táimmamterapeu'ti le'be psykoloogivui'm tue'jjeet nu't, što päarnže u'vddem tuá'rjj raajjci toolkvás obbvuõđ.

Pärnai jiijjás persoonlaž ouddpeämmplaan le'be pärnai vasu

Pärnai vasu raaját juákksi'žže piárpei'vvháaidast da pei'vvpõõrtást äárrai päarnže õhttsažtuájast ouddpeämm tuájlažkoo'ddin da pärnai puárrsivui'm. Láá'ssen pärnai jurddi á'lõõge vá'ldded lokku pärnai vasu raajeen. Pärnai vasu lij õhttsaž plaan tõ'st, mä'htt pärnai individuaal'laž ouddnummuž, mättjumuž da pue'rrjie'llem viiggát oudás. Pärnai vasu lij vuážžammalla nu't põ'mmai á'sške'rjjen gu digitaal'li'žžen. Õhttsaž sagstõõllmõš lij vääžnai, gu päarnže raaját ouddpeämmplaan. Vasusagstõõllmõõžžast vuáitt taarbšeen áá'nned tuulk, kuá'ss tá'kkeet õhttsaž fi'ttjõs pärnai aa'sšin. Jõs pärnaž taarbaš ouddnummša, mättjummša le'be pue'rrjie'llma tue'rij, kee'rjeet plaan tue'rij ouddmõõžžast pärnai vasuu'je. Pärnai vasu veákka tue'rij cõõđ viikkõõžž da tõn vaaiktemvuõđ vuei'tet árvvtõõllád. Pärnai vasu lij peeitast áá'nnemnalšem á'sške'rjji.

Pei'vvpõõrtást pärnažjoouk ouddpeämm u'čtee'l va'sttad ouddpeämm pedagogaž táimm'mõõžžast da pärnai ouddpeämmplaan raajmõõžžast. Piárpei'vvhõl'ddjeei vuáitt áu'kkeed ouddpeämm u'čtee'l á'sstõbdiõõžž pärnai ouddpeämmplaan raajmõõžžast.

Ouddpeämm táimmam-maall da riáššmõš

Ouddpeämm ta'rjjeet pei'vvpõõrtást, piárpei'vvháaidast le'be äävouddpeämm, máta ouddmiárkkân kruugg- da siõrrtáimman. Puárraz da huõlteei va'lljee pärnneses suávlaž náá'l vuássõõttád ouddpiõmmu. Káá'ddest lij õõlgtumvuõtt riáššád ouddpeämm ká'ddnii'kki taarbi mie'ldd. Še privaatt kääžžkõõspuu't'teei reá'sše ouddpeämmkääžžkõõžžid.

Pei'vvpõõrtin čõõd viikkâm oudpeâmm lij joukkmaallsaž. Jooukâst reâugga oudpeâmmllää'jj da -asetõõzz meâldlânji oudpeâmm u'čtee'l, oudpeâmm sosionoom da oudpeâmm päärnaihoi'ddjeei. Pei'vvpõõrt jää'dteei jää'dat pei'vvpõõrt.

Piârpei'vvhâidd lij u'cejooukâst čõõd viikkâmnallšem oudpeâmm. Piârpei'vvhâaid vuei'tet riâššâd piârpei'vvhoi'ddjeei le'be päärna dââma le'be joukkpiârpei'vvhâiddan kuei't le'be koolm hoi'ddjeei õhttsažtuâjast. Piârpei'vvhoi'ddjeei va'sttad jiijjâs päärnažjooukâs tâimm'mõõžžâst da piârpei'vvhâaid täävtõõzzlaž tâimm'mõõžž plaanummuž da čõõd viikkmõõžž tuârjjad piârpei'vvhâaid njoonaš.

Pei'vvpõõrtâst da piârpei'vvhâaidast vuei'tte reâuggad oudpeâmm spesiaalu'čtee'l ju'na jooukin le'be joo'tti da konsultõõ'sti tuâjjli'žžen. Ouddpeâmmast vuei'tte reâuggad še jee'res konsultõõ'sti tuâjjla, mâta jânmmase'rdemtuâggai päärnaivui'm reâuggai oudpeâmm u'čtee'l. Päärnažjooukin vuei'tte reâuggad še vie'kkteei tuâjjlažkää'dd, mâta oudpeâmm vie'kkteei.

Äävouddpeâmmtâimm'mõõžž riâžžât ouddmiârkkân siõrrâmke'dd- le'be kruuggtâimm'mõššân, kää'tt lij vuä'pstum da täävtõõzzlaž šõddeemtâimm'mõš. Äävouddpeâmm vuäitt ââ'nned se'st ouddmiârkkân âuggan âârmõõžž, siõrid, čeäppõõzz-, musikk- le'be liikkeemšõddummuž. Še puârraz da huõlteei vuei'tte vuässõõttâd tâimm'mõšše õõutsââ'jest päärnain.

Ouddpeâmm vuârrhâidd, ko'st päärnže ta'rjjeet oudpeâmm še jeä'kkääi, innpoodd da neä'ttel-looppin, riâžžât pei'vvpõõrtâst le'be piârpei'vvhâaidast. Vuârrhâaid riâžžât päärnže taarb meâldlaž veiddsõsvuõdâst, gu puârraz le'be jee'res huõlteei tuâjastjââttmõš le'be mätt'tõõttmõš tõn õõudlde.

Päärna alttummuš oudpeâmmast

Puârraz le'be huõlteei âlgg äännad päärna oudpiõmmu nellj määnpââ'j oudbeä'lnn oudpeâmm taarb. Jos oudpeâmm tarbb šâdd tuâj diõtt, määtain, škooultõõžžâst le'be serddmõõžžâst nuu'bb kâdda tuâj le'be määtai diõtt, jeät-ga taarb leäkku vuõittum oudbeä'lnn tie'tted, fe'rttai oudpeâmpäâi'k äännad mââimõõžžâst kue'htt neä'ttel oudbeä'lnn gu päärnaž taarba päâi'k. Päärnaž vuäitt vuässõõttâd ju'na kää'dd riâššâm le'be privaatt tâimmai puu't'tem oudpiõmmu. Kää'dd da privatt tâimmai ta'rjjee ne'ttseeidain lââ'zz teädaid oudpeâmm ooccmõõžž da altteem taarbšeei aa'sšin.

Jõs päärnaž jäälast kuõi't kää'ddest, lij su'st vuõiggâdvuõtt vuässõõttâd oudpiõmmu tõin koo'ddin. Kõskkäiggsaž suõj kruuggâst âarra, tuõrvvpäâi'k oocci di čõõkkeeistatuuzz vuä'msteei päärnain lij vuõiggâdvuõtt kää'dd riâššâm oudpiõmmu, jos huõlteei ouddmiârkkân lij tuâjast, mätt'tâatt le'be tõõzz lij jee'res va'stteei mäinn. Kõrrlaž vue'jjest le'be âârmõõžžzi mudoi nu't õõlgtteen oudpeâmm âlgg riâššâd kuõi't neä'ttel määttest. Ouddpeâmm riâššmõõžžâst âlgg pâi smiõttâd päärna pue'rmõõžž, da oudpeâmm riâššmõõžž âlgg vuâdõõvvâd päärna taarbi ärvvtõõllmõšše. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt kää'dd riâššâm oudpiõmmu, gu tuõrvvpäi'kk lij piârjra da päärnže miõttum.

Õhttsažtuâjj oudpeâmm da huõltee'ji kõõskâst

Puârssi le'be huõltee'ji da oudpeâmm kõskksaž õhttsažtuâjj lij vääžnai päärna obbvâlddsaz ouddnummuž, mättjummuž da pue'rrie'llem beä'lnn. Tuâjjlažkää'dd da puârssi nuu'bbeež äärv u'vddi vuâinnmõš räâjj vuâd pue'rr õhttsažtuõjju. Na'ddjõsnallšem õhttsažtuâjj vuâdââv äärv u'vddi vuârrvaiktõ'sse da kuhttu peällsi'žže aktiivlažvuõ'tte ouddmiârkkân juõ'kkpeivvsaz kuullmõõžžzi vaajtumšin. Ouddpeâmm tuâjjlažkää'dd tuâjjan lij kuullâd puârssid da sij aalgtoõzzid di ta'rjjeed puârssid vuei'tlvažvuõd vuässõõttâd päärna oudpeâmm plaanummuš, čõõd viikkmõšše da ärvvtõõllmõšše. Õhttsažtuâjast vää'ldet lokku kiõll'laž da kulttuursaz mäânghallšemvuõtt di piârjri mäânghämmsažvuõtt. Õhttsažtuâjast äü'kket tuulk taarbšeen.

Õhttsažtuâjj lij samai vääžnai tâ'l, gu päärnaž alttad oudpeâmmast, oudpeâmm äiggsaž seerdain, mâta joouk vaajtoõzz poodd, päärna vaajteen oudpeâmpäâi'k le'be gu päärnaž alttad vuõssmätt'tõõzz di päärna tue'rij õhttvuõdâst. Õõutsââ'jest puârssi da oudpeâmm tuâjjlažkoo'ddin smiõttât, mä'htt päärna ouddnummuž,

mättjummuž da pue'rrjie'llem vuei'tet tuõrvvâd pue'rmõs naa'lin. Teâd serddmõš ouddpeâmmast puârssid da puârssid ouddpiõmmu lij vääžnai.

Ouddpeâmm da jee'res pärnažpiärkääzzkõõzzivui'm tue'jjeem õhttsažtuâjj

Ouddpeâmmast tue'jjeet õhttsažtuâjj vuäpstõõgg di jee'res taarbšem tiõrvâsvuõttuâl da sosiaalkääzzkõõzzid riâššmin õhttsažtuâjjkuoi'min. Õhttsažtuâjjain tue'rjet pärna pue'rrjie'llem da tõõig še piârri pue'rrjie'llem. Õhttsažtuâjj tuârvv še laa'čkles ouddpeâmm riâššmõõžž pärnže.

Õhttsažtuâjj vuäpstõõggin tue'jjeet jeä'rben veiddsõs tiõrvâsvuõtt-ta'rkstummši õhttvuõdâst pärna aâreen 1 ½- da 4-ekksaž. Ouddpeâmm tuâjjlažkää'dd a'rvvõs pärna ouddnummšest da pue'rrjie'llmest ouddpeâmmast siiskjââ'ttet veiddsõs tiõrvâsvuõtt-ta'rkstummša huõlteei keerjlaž miâsttmõõžžin. Õhttsažtuâjj lij vääžnai še tá'l, jõs pärnaž taarbaš tue'rj ouddpeâmmast.

Teâd ko'st pärna vuäitt tobdsted le'be jõs teâd kiõtt'tâ'lle ouddmiärkkân pärna tiõrvâsvuõd le'be jâlstoõttmõõžž, liâ persoonteâd. Persoonteâd liâ peeitast aâ'nmemvuâla. Pärna kuõskki teâdai serdd vuäpstõõgg da ouddpeâmm kõõsk viiggât çõõd vuõss-sââ'jest huõlteei keerjlaž miâsttmõõžžin, leša taarb mie'ldd teâdâid lij vuei'tlvaž se'rded nu't, što tõõžž ij taarbâž lee'd huõltee'ji miâsttmõš. Ouddpeâmm lää'kk (540/2018) oudd vuõiggâdvuõd ouddpeâmm jâ'rjsteei vuäžžad sosiaal- da tiõrvâsvuõttuâl järjstee'jin da ämmatoummuin vääžnmõs peeitast aâ'nmem teâdâid pärnast ouddpeâmm riâššmõõššân da puu'ttumšen di tuârjjõõžž ärvvtõõllmõõššân nu't, što tõõžž ij taarbâž lee'd huõlteei miâsttmõš.

Ouddpeâmmast tue'jjeet õhttsažtuâjj vuõssmätt'tõõžžin da vuâdđmätt'tõõžžin, koin tä'kkeet pärna njue'bžžlõs serddmõš ouddpeâmmast vuõssmätt'tõõžž päâi'k škoou'le. Vuõssmätt'tõs le'be vuõssmätt'tõõžž täävtõõžž õ'stti jee'res taimm'mõš lij pukid pärnâid õõlgtteei ee'kk ouddâl mättjemõõlgttemvuõd aalg le'be vuõss-sââ'jest 6-âkksaž pärnâid. Lââ'ssen ouddpeâmmast tue'jjeet õhttsažtuâjj ke'rjppõõrti da jee'res kulttuurtaâim, liikkeemtââim da peälštemstroi'ttlin di jee'res kiõčcmõõšoutstõõzzivui'm.

Pärnaž vuäitt altteed kuu'kkuum mättjemõõlgttemvuõd ouddâl vuâdđmätt'tõõžž alttummuž, jõs dâhttar le'be psykoloog ärvvtââll, što pärnaž ij lää'mesvuõd le'be puõccmõõžž diõtt vuei't muõoi piâssâd vuâdđmätt'tõ'sse šiõttuum täävtõõžžid. Kuu'kkuum mättjemõõlgttemvuõd alttumšša õõlgtet ä'sštobddi ciâlkâlm da tøn alttumšest tu'mmai kâ'dd. Gu pärnže lij tue'jjuum tu'mmstõk kuu'kkuum mättjemõõlgttemvuõdâst, son vuäitt altteed kuu'kkuum mättjemõõlgttemvuõd oudldõ'stti vuõssmätt'tõõžžâst 4-5- äkksi'žžen le'be kuu'kkuum mättjemõõlgttemvuõ'tte kuulli vuõssmätt'tõõžž 6-âkksi'žžen. Huõlteei tu'mmai vuâssâât-a pärnaž kuu'kkuum mättjemõõlgttemvuõd oudldõ'stti vuõssmätt'tõ'sse ju'n 5-âkksi'žžen.

Ouddpeâmm vuä'pste lää'jjšiõttummuš da ä'sškee'rj

Ouddpeâmm lää'kk (540/2018) da riikksuâvtõõžž asetõs ouddpeâmmast (753/2018) vuä'pste ouddpeâmm. Lää'jjest šiõtteet pärna vuõiggâdvuõdâst ouddpiõmmu da ouddpeâmmast u'vddem ouddnummuž, mättjummuž da pue'rrjie'llem tue'rjest. Lää'kk meärtââll ouddpeâmm täävtõõžžid di õõlgtõõžžid ouddpeâmm riâššmõõžžâst da puu'ttummuž, ouddpeâmm plaanummuž da ärvvtõõllmõõžž, tuâjjlažkää'dd ri'jttjemvuõd, meä'rtem da rajjâž di tuâjjlažkää'dd aâ'ntemõõlgtõõžžid kuõskee'l. Lââ'ssen tuâjjlažkää'dd lää'ss-škooultõõžžâst, peeitast aânnmõõžžâst da teâdâivaajtõõllmõõžžâst, ouddpeâmm teättruõkksest di privaatt ouddpeâmmast šiõtteet ouddpeâmm lää'jjest.

Ouddpeâmm vuâdđââvv Mätt'tõšhalltõõžž raajimid meersaž ouddpeâmmplaan vuâdâid. Ouddpeâmmplaan vuâd liâ meärrõõžž, koon vuâdald kâ'dd le'be kâ'ddõhttõs le'be privatt ouddpeâmm kääzzkõspuu't'teei räâjj päâiklaž ouddpeâmmplaanid. Ouddpeâmm viiggât çõõd päâiklaž ouddpeâmmplaanid mie'ldd.

Lââ'ssteâdâid ouddpeâmmast kaaunak ouddmiärkkân mätt'tõšhalltõõžž di jâlstemkää'dd ne'ttseeidain.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN